

Misstag utlöste nittiotalskrisen

■ **Kolumn** Den 9 mars 1993 publicerade den så kallade Ekonomikommisionen sin rapport: "Nya villkor för ekonomi och politik". Kommissionen, under ledning av Assar Lindbeck, hade tillsatts av regeringen Bildt några månader tidigare. Dess syfte var att föreslå reformer av det ekonomiska och politiska systemet samt ange vägar ut ur den akuta krisen.

Rapporten inleddes med ett ödesmättat anslag: "Det kommer en tid då varje nation stannar upp och reflekterar över sin framtid" och avslutades med 113 förslag till åtgärder. De fick ett kraftigt genomslag i debatten och inspirerade politiken under de följande åren.

Kommissionens reformer tog sikte "tio år framåt i tiden". Nu har det gått på dagen tio år - en lämplig tidpunkt att se tillbaka. Vi har fått distans till förloppet genom tidens gång och genom nya erfarenheter, inte minst internationella. Vad vet vi i dag som kommissionen inte visste då? Vad missade kommissionen i sin diagnos?

Det unika greppet hos Lindbeckkommissionen var att den betraktade Sveriges kris som orsakad av svagheter i våra institutioner, det vill säga i det politiska systemet: "Det är inte endast, eller ens i huvudsak, fråga om specifika misstag i den ekonomiska politiken, utan om svagheter i det politiska systemets funktionssätt." Här menar jag att rapporten gjorde en felbedömning - såväl i diagnosen av Sveriges kortsiktiga som långsiktiga svårigheter.

LÅT MIG BÖRJA MED DEN akuta krisen 1990-93. I dag framstår den som den oundvikliga konsekvensen av magnifika misstag i den ekonomiska politiken. Samma typ av kris som då drabbade Sverige har under de senaste tio åren träffat länder som Mexiko, Sydkorea, Thailand, Ryssland, Brasilien, Turkiet och Argentina. I Norden genomled Norge och Finland djupa finansiella kriser ungefär samtidigt som Sverige.

Mönstret har varit detsamma som i vårt land. De ansvariga för stabiliseringspolitiken har avreglerat de finansiella marknaderna utan att samtidigt dämpa de expansiva krafter som avregleringen släppt lös. Följden har blivit en finansiell bubbla som med tiden kollapsat i djup depression.

I dag är det lätt att identifiera de "specifika misstag" och den brist på kunskap om effekterna av den finansiella avregleringen som gav oss det ekonomiska sammanbrottet. Dessa faktorer är den främsta förklaringen till den djupa 90-talskrisen - inte "svagheter i det politiska systemet". Riksbankschefens och finansministerns felsteg får inte ursäktas med argumentet att de var offer för "systemet".

Vad kan då sägas om Ekonomikommisionens diagnos av de långsiktiga problemen? Även här utpekades svaga institutioner som boven i dramat. Och även här ser jag resonemanget som missvisande, såväl rörande stabiliseringspolitiken som övrig ekonomisk politik.

Problemet med svensk stabiliseringspolitik under 1970- och 1980-talen var inte att svaga institutioner utformade penning-, finans- och arbetsmarknadspolitiken. Tvärtom, var de utomordentligt starka med tillgång till talrika och kraftfulla instrument som valuta- och kreditmarknadsregleringar, lagerstöd, investeringsfonder, Ams-program med mera. Problemet var i stället att dessa institutioner hade tilldelats fel mål, nämligen full sysselsättning, och därmed drevs fel politik.

Det tog tjugo år för de ansvariga att lära sig att priset för den överfulla sysselsättningen i form av stigande inflation, devalveringar och knackig tillväxt blivit för högt. När upptäckten kom i slutet av 1980-talet, ersattes full sysselsättning med låg inflation som övergripande mål. Med detta byte av mål följde behovet att konstruera en ny institutionell ram - inte för att de gamla institutionerna var "svaga" - utan för att de behövde förnyas och anpassas till det nya målet. Ur detta kom med tiden en mer självständig ställning för Riksbanken och utgiftstak för riksdagen.

TILL SIST, VAD SÄGER Ekonomikommisionen om övrig ekonomisk politik, det vill säga om tillväxt, skatter, arbetsmarknad, offentlig sektor och andra frågor som rör strukturen i svensk ekonomi? Rapporten identifierar en lång rad hinder för ökad tillväxt, effektivitet, välfärd och demokrati. Här ligger dess styrka än i dag. Många av dess förslag väntar ännu på att genomföras.

Min invändning är att kommissionen även här lägger skulden ensidigt på de politiska institutionerna. Om den trängt djupare, hade det blivit uppenbart att strukturproblemen är konsekvensen av de politiska värderingar, det vill säga av den ideologi, som styr svensk ekonomisk politik. Denna ideologi är den socialdemokratiska, även accepterad inom stora delar av det borgerliga Sverige.

Det politiska systemet har överfört värderingarna hos det statsbärande s-partiet rörande rättvisa, facklig makt, utjämning, offentlig monopol med mera till praktiska resultat, vilket just är dess uppgift i en demokrati. Ekonomikommisionen vänder sig mot utfallet, men talar tyvärr tyst om den ideologiska drivkraften. Skall Sverige reformeras som kommissionen föreslår vore det lämpligt att börja med de idéer som gett upphov till problemen.